

Lunds universitet
Socialhögskolan
Socialt arbete med inriktning mot
kulturmöten och integration
Vårterminen 2004

En studie om invandrares upplevelse av integration

Författare: Anna Abrahamsson
Adeline Belsö
Handledare: Aina Winsvold

Abstract

The purpose of this essay was to examine how immigrants of the first generation experience the integration in to the Swedish society from the six factors: identity, culture, language, codes, individualism/holism and network. Our questions were: What does integration mean to the immigrant? Does the immigrant feel integrated and what is it that contributes to the fact that she feels or not feels integrated? How does the immigrant experience the possibilities to influence the integration?

The study was based on interviews with six immigrated women. In the essay we have analysed and compared the interviews to relevant literature.

Our conclusions are that integration isn't always something exact and measurable that can be defined from outside, integration is also to a great extent a subjective experience of the person. Further we found that the person can experience being integrated to different extent within different areas.

Abstract

Denna uppsats syfte var att undersöka hur förstagenerationsinvandrare upplever integrationen i det svenska samhället utifrån de sex faktorerna: identitet, kultur, språk, koder, individualism/holism samt nätverk. Våra frågeställningar var: Vad innebär integration för invandraren? Känner sig invandraren integrerad och vad är det som gör att hon känner sig integrerad alternativt inte integrerad? Hur upplever invandraren möjligheterna att själv påverka sin integration?

Studien baserades på semistrukturerade, kvalitativa, djupintervjuer med sex invandrarkvinnor. I uppsatsen har vi analyserat och jämfört materialet från intervjuerna med relevant litteratur. Våra slutsatser är att integration inte alltid är något exakt och mätbart som kan definieras utifrån utan även till stor del handlar om individens subjektiva upplevelse. Vidare har vi kommit fram till att individen kan uppleva sig integrerad i olika grad inom olika områden.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	3
1. INLEDNING.....	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
2. METOD.....	6
2.1 För- och nackdelar med den valda metoden.....	6
2.2 Urval.....	8
2.3 Tillvägagångssätt.....	9
2.4 Databearbetning.....	10
2.5 Validitet och reliabilitet.....	10
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	11
3.1 Integrationens olika faktorer.....	11
3.1.1 ♦ Identitet.....	11
3.1.2 ♦ Kultur/Kulturmöte.....	12
3.1.3 ♦ Språk.....	12
3.1.4 ♦ Koder.....	13
3.1.5 ♦ Individualism/holism.....	13
3.1.6 ♦ Nätverk.....	14
4. ANALYS.....	14
4.1 Vad är integration för invandraren?.....	14
4.2 Att lämna sitt hemland och få en ny identitet.....	17
4.3 Den kulturella processen.....	20
4.4 Vikten av det nya språket.....	23
4.5 Koder i det nya samhället.....	25
4.6 Från holism till individualism.....	28
4.7 Nätverkets betydelse i det nya landet.....	30
5. SLUTDISKUSSION.....	33
KÄLLFÖRTECKNING.....	36
BILAGA 1.....	38

Förord

Vi vill passa på att tacka våra intervjupersoner för att ni ville ställa upp och dela med er av era åsikter och erfarenheter. Utan er hade det inte kunnat bli någon uppsats över huvud taget.

Vidare vill vi tacka vår handledare, Aina Winsvold.

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Integrationspolitiken är ett aktuellt ämne för debatt i samhället och i massmedia. Det diskuteras mycket om invandrarnas integration i samhället och konsekvenser av brister i denna. Man har sett att brister i integrationsprocessen bl.a. kan leda till allvarliga problem som t.ex. segregering, isolering, arbetslöshet, ekonomiska och psykiska problem.

Integrering är ett brett begrepp. Oftast förknippas det med invandrares förhållande till samhället men det kan även handla om missbrukares, psykiskt sjukas eller arbetslösas integration i samhället eller situation i arbetslivet. I vårt arbete väljer vi att titta närmare på förstagenerationsinvandrares integration i det svenska samhället.

Nedan följer Integrationsverkets definition av begreppen invandrare respektive integration.

Invandrare

Termen invandrare används för att beteckna antingen utrikes födda personer eller utländska medborgare, som har flyttat från ett land för att bosätta sig i ett annat, antingen permanent eller temporärt. Enligt denna definition räknas som invandrare alla personer som är folkbokförda i Sverige och som är antingen utrikes födda eller utländska medborgare. /---/ Begreppet invandrare innefattar personer som flyttat till Sverige av en rad olika skäl – gäststudier, politiska flyktingar, arbetsmigranter och familjeanknytningar (Integrationsverkets hemsida <http://www.sverigemotrasism.nu>).

Integration

Med integration avses den sociala process som gör det möjligt att bilda en sammanhållen helhet utifrån skilda gruppers intresse, erfarenheter och särart. Till skillnad från assimilation som förutsätter anpassningen till majoritetens normer och förhållningssätt, betyder begreppet integration att olika grupper i samhället inte behöver ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor.

Integration är inte bara en process utan också ett mål. Gemensam värdegrund, likvärdiga levnadsvillkor och delaktighet i den sociala gemenskapen anses vara viktiga mål på integration (Integrationsverkets hemsida <http://www.sverigemotrasism.nu>).

Under åren har man i Sverige haft olika inställning till hur invandrare ska anpassas till det svenska samhället. Tidigare hade man en önskan att invandrare skulle assimileras in i samhället. Vid assimilation överger individen sin grupps kulturella särart och anpassar sig till majoritetens normer och förhållningssätt. På senare år har man övergått till att förespråka integration och ett mångkulturellt samhälle. Genom denna förändrade syn är ambitionen att ingen ska behöva ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor i det svenska samhället (Integrationsverkets hemsida <http://www.sverigemotrasism.nu>)

Migration är inget nytt fenomen. Omflyttning av individer och folkgrupper har skett i alla tider och av olika orsaker. Vissa har tvingats fly från sitt land pga. krig eller oroligheter medan andra har valt att flytta för att få arbete eller för att återförenas med sin familj.

Vid slutet av 1800- och början av 1900-talet var invandringen till Sverige låg. Förhållandena i Sverige var under denna period relativt dåliga med missväxt och överbefolkning och på grund av detta valde många svenskar att emigrera. Under andra världskriget (1939-1945) var Sverige, till skillnad från många andra europeiska länder, inte ockuperat och blev därför en fristad för många flyktingar. En stor del av dessa invandrare stannade kvar även när kriget var över och blev så småningom svenska medborgare.

Tiden fram till 1970-talet dominerades av arbetskraftinvandring. Sverige befann sig i ett expansivt skede och behövde mycket arbetskraft och tog därför gärna emot invandrare. Under 60- och 70- talet kom den största delen av invandrarna från Norden. Detta förändrades successivt under slutet av 70- och början av 80-talet. Från 70-talet och framåt har invandringen till huvudsakligen bestått av flyktinginvandring och därför har invandring från övriga Europa och övriga världen kommit att dominera (Allwood & Franzén 2000: 15-20).

Genom att utvandringen från Sverige varit relativt oförändrad, medan invandringen ökat, har andelen utrikes födda vuxit. Sverige har vid 2000-talets början över en miljon invånare som är födda i något annat land. Räknar man också in de personer som har minst en utlandsfödd förälder blir antalet ca 1,6 miljoner människor med utländsk bakgrund (Allwood & Franzén 2000: 15-20). År 2020 beräknas de utrikes födda uppgå till 1,5 miljoner. Totalt kommer hela befolkningen under denna period att öka med ca. 775 000 personer till ca. 9,7 miljoner boende i Sverige (Dagens Nyheter 2003).

Att lämna sitt land och göra sig hemmastadd i ett nytt kan vara en omfattande och svår process. Man lämnar det välbekanta och invanda och kommer som främling till en ny miljö. Detta innebär att man måste lära sig det nya språket och den nya kulturen samt få kunskap om samhällets normer och värdesystem. Ibland har man också lämnat kvar sin familj, sin släkt och sina vänner i hemlandet och måste därmed även bygga upp ett nytt socialt nätverk. Dessa faktorer innebär att invandraren behöver en viss tid på sig för att finna sig till rätta i det nya landet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vi ser invandrarnas integrering i det svenska samhället både som en viktig process och ett mål. För att kunna uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor är det avgörande att invandrarna integreras i det svenska samhället. Man har även sett att brister i integrationsprocessen kan leda till segregering, isolering, arbetslöshet, ekonomiska och psykiska problem.

Vårt syfte är därför att undersöka hur förstagenerationsinvandrare upplever integrationen i det svenska samhället utifrån sex faktorer: identitet, kultur, språk, koder, individualism/holism samt nätverk.

Våra frågeställningar är:

- Vad innebär integration för invandraren?
- Känner sig invandraren integrerad?
- Vad är det som gör att invandraren känner sig integrerad alternativt inte integrerad?
- Hur upplever invandraren möjligheterna att själv påverka sin integration?

2. METOD

2.1 För- och nackdelar med den valda metoden

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ undersökningsmetod med inriktning mot analys, tolkning och reflektion. Vårt arbete bygger på semistrukturerade djupintervjuer. Som grund för våra intervjuer har vi använt oss av en intervjuguide (se bil. 1). Under samtalens gång har

vi kunnat följa upp tankar och funderingar och kunnat komma med följdfrågor. Intervjuerna har genomförts med sex förstagenerationsinvandrare från utomnordiska länder.

I ett intervjusamtal lyssnar forskaren till vad människor själva berättar om sin livsvärld, hör dem uttrycka åsikter och synpunkter med sina egna ord, får reda på deras uppfattning om den egna arbetssituationen och familjelivet, deras drömmar och förhoppningar (Kvale 1997: 9).

Anledningen till att vi använde oss av den kvalitativa metoden med intervjuer är att det är ett bra sätt att få fram känslor, erfarenheter och upplevelser hos respondenter. Genom kvalitativa intervjuer har man möjlighet att få fördjupad och detaljerad information om det ämne man intresserar sig för. Denna metod ger utrymme för flexibilitet, då man kan låta respondenten tala ganska fritt och man har möjlighet att komma med följdfrågor. Vidare kan man notera icke verbala signaler som t.ex. mimik och kroppsspråk. På detta sätt får man information på flera nivåer och man får en bredare och djupare uppfattning om det respondenten upplyser oss om (Denscombe 2000: 261).

Vi är medvetna om att det även finns nackdelar med denna metod. Genom att urvalet är begränsat och litet kan data vara mindre representativt och därför går det inte att dra några generella slutsatser. Vidare hävdar Denscombe, professor i social forskning, att det finns en risk, både vid sammanställningen av data samt vid analysen, för att innebörden går förlorad eller förändras när datan lyfts ur sin kontext. Meningar ryckta ur sitt sammanhang kan få ändrad betydelse när de inte längre kan kopplas till det som sagts innan eller det som kommer att sägas efter. Även forskarens sällning av data kan ge en alltför förenklad bild av helheten. Det finns alltså en risk att forskaren omedvetet väljer de data som intresserar honom/henne och förbiser ”oönskad” data (Denscombe 2000: 261). Vi som forskare kan inte vara helt objektiva eftersom våra värderingar, normer och erfarenheter påverkar både insamlandet och tolkningen av data. Detta kan resultera i att det man kommer fram till påverkas av forskarens subjektiva föreställningar (Denscombe 2000: 261). Detta ger att både den som intervjuas och den som intervjuar samt gör analysen av insamlat data kan påverka det slutliga resultatet. Vi är medvetna om att vårt val av litteratur, respondenter samt vår bearbetning och tolkning av materialet kan ha påverkat studiens resultat. Vidare är antalet intervjuade personer litet och begränsat och vi är inte heller vana intervjuare eller tolkare, därför bör man vara försiktig med att generalisera eller dra vidare slutsatser.

2.2 Urval

Vi ville intervjua människor som bott i landet en längre tid, mellan ca tio till tjugo år, och som har haft möjlighet att lära sig språket. Vi ville undvika att använda oss av tolk eftersom vi upplever att ett möte utan tolk blir mer avslappnat och att vi själva direkt kan avläsa betoningar och nyanser i samtalet. Intervjupersonerna handplockades genom ett subjektivt urval.

Termen används vid situationer då forskaren redan har en viss kännedom om de människor eller företeelser som ska undersökas, och forskaren medvetet väljer vissa av dem eftersom det anses troligt att just dessa ger de värdefullaste data (Dencombe 2000: 23).

Till en början valde vi mellan att söka kontakt via socialförvaltningen eller via bekantas bekanta. Vi trodde att det skulle vara svårt att få respondenter via informella kontakter men det visade sig vara lättare än vi trott. Vi har frågat vänner och bekanta och bitt dem hjälpa oss att hitta personer som stämmer med våra urvalskriterier och som kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. På detta sätt fick vi tag på sex kvinnor som var villiga att medverka. Tanken var från början att intervjua både män och kvinnor men det var svårt att få män att ställa upp. De intervjuade personer vi fick tag på har alla förvärvsarbete eller är högskolestuderande och kan därför vid ett ytligt betraktande uppfattas som integrerade. Ett urval som även hade innefattat någon/några person/er som saknar anställning, utbildning eller annan sysselsättning samt både kvinnor och män hade kanske givit ett något annorlunda resultat.

De kvinnor vi har intervjuat är:

◆ Vanna 31 år, högskolestuderande från Bosnien-Hercegovina. Hon har bott i Sverige i 10 år. Innan hon kom till Sverige hade hon läst pedagogik och juridik på högskolan. Anledningen till att hon kom till Sverige var kriget. Vanna är gift med en landsman och har barn.

◆ Emma 31 år, förvärvsarbetande från Kosovo. Hon har bott i Sverige i 11 år. Innan hon kom till Sverige har hon läst ekonomi på universitetet i 6 månader. Anledningen till att hon kom till Sverige var kriget. Emma har ett särboförhållande med en svensk.

◆ Sneki 35 år, högskolestuderande från Kroatien. Hon har bott i Sverige i 16 år. Innan hon kom till Sverige utbildade hon sig till hårfrisörska men hann endast arbeta som detta en kort tid. Anledningen till att hon kom till Sverige var att "framtiden såg ljusare ut här". Sneki är gift med en landsman och har barn.

◆ Maria 36 år, förvärvsarbetande från Rumänien. Hon har bott i Sverige i 10 år. Innan hon kom till Sverige utbildade hon sig till civilingenjör och arbetade även som detta en tid.

Anledningen till att hon kom till Sverige var att hon träffade en svensk man. Maria är gift och har barn.

◆ Lisa 44 år, förvärvsarbetande från Bosnien-Hercegovina. Hon har bott i Sverige i 10 år. Innan hon kom till Sverige utbildade hon sig till civilekonom och arbetade även som detta under några år. Anledningen till att hon kom till Sverige var kriget. Lisa är särbo med en landsman och har barn.

◆ Sara 44 år, högskolestuderande från Kenya. Hon har bott i Sverige i 18 år. Innan hon kom till Sverige arbetade hon som sekreterare. Anledningen till att hon kom till Sverige var att hon träffade en landsman som redan bodde här. Sara är gift och har barn.

(Kvinnornas namn är inte deras riktiga.)

2.3 Tillvägagångssätt

Som tidigare nämnt har vi valt att göra semistrukturerade djupintervjuer. Som utgångspunkt hade vi en intervjuguide, men vi var inställda på att vara flexibla och låta respondenterna prata fritt och utveckla sina tankegångar. Eftersom vi båda nyligen själva djupintervjuats, och då upplevt att vi hade kunnat svara utförligare om vi vetat mer om intervjun i förväg, valde vi att sända intervjufrågorna till respondenterna ett par dagar före intervjun. Några av respondenterna nämnde själva vid intervjutillfällena att de uppskattade att de fått frågorna i förväg, eftersom vissa av frågorna var djupa och krävde lite eftertanke.

Respondenterna kontaktades per telefon och datum, tid och längd för intervjun bestämdes. Platsen fick respondenten välja själv. De enda kriterier vi angav var att platsen för intervjun skulle vara ostörd och relativt tyst. Fem av intervjuerna ägde rum hemma hos en av intervjuarna och en på respondentens arbetsplats. Gemensamt för intervjusituationerna var att de skedde i enskilda rum utan störande element runt om oss.

Alla respondenter godkände att vi spelade in samtalet på minidisk. Detta underlättade för oss då vi kunde koncentrera oss på samtalet, tonfallet och på ickeverbala signaler. Samtidigt var vi medvetna om att inspelning kunde verka hämmande på respondenterna och att risken fanns att de blev mer nervösa och mindre öppna till en början. Under intervjuernas gång noterade vi att intervjupersonerna blev mindre medvetna om inspelningen och att de kunde slappna av. Vi vill att undersökningen ska bygga på frivillighet för individen och med tanke på detta upplystes respondenterna om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att vara anonyma.

Vidare talade vi om att all information kommer att behandlas konfidentiellt och att allt inspelat och nedskrivet material kommer att förstöras när arbetet är färdigt.

Vid fem av intervjutillfällena deltog vi båda två och båda var lika aktiva att ställa frågor och följdfrågor. Vid ett intervjutillfälle deltog bara den ena av oss. Som intervjuare kan vi på ett omedvetet sätt ha olika påverkan på respondenterna. Beroende på vem som intervjuar kan intervjuerna få olika vinkling och vi är medvetna om att detta kan leda till skillnader i resultatet.

Under intervjuerna försökte vi hålla oss objektiva och neutrala. Samtidigt var vi intresserade och engagerade av det som respondenterna berättade om. Varje intervjutillfälle inleddes över en kopp kaffe då vi samtalande lite informellt och bekantade oss med varandra. Vi ville skapa en trygg atmosfär eftersom frågor om ämnet integration kan uppfattas som känsliga av vissa. Därför var det viktigt att respondenten kände tillit och förtroende i intervjusituationen så att de förhoppningsvis kunde ge så öppna och uppriktiga svar som möjligt.

De svar som respondenterna gav kan bero på hur de uppfattade oss intervjuare som person. Kön, ålder, etniskt ursprung och andra personliga kännetecken hos oss kan vi inte rå över men de kan ha påverkat hur mycket information de intervjuade var villiga att ge och hur uppriktiga de var.

2.4 Databearbetning

När intervjuerna var slutförda transkriberade vi dem. Vi har lyssnat på och läst materialet flera gånger för att verkligen få en bild och förstå vad som kommit fram i våra intervjuer. För att separera texten i olika teman och markera de delar som hör ihop använde vi oss av olikfärgade pennor. Vid utskriften går dock ofrånkomligen en del av datan förlorad eftersom betoning och uttal inte kan återges och ej heller kroppsspråk, blickar och mimik.

2.5 Validitet och reliabilitet

Validitet handlar om att man undersöker det man vill undersöka d.v.s. att undersökningen svarar mot sitt syfte. Är valet av intervjumetod och frågeställningar verkligen rätt för att mäta det vi vill mäta? Vi bedömer att kvalitativ intervjumetod är mest lämpad för vår undersökning eftersom det vi vill undersöka inte kan mätas i siffror utan handlar om subjektiva upplevelser. Vidare har vi försökt att noga formulera frågorna i intervjuguiden så att de ska svara mot syftet. Reliabilitet innebär att de mätinstrument som används i undersökningen är tillförlitliga

och ger samma resultat oavsett vem som utför undersökningen, med andra ord att undersökningen utförts på ett korrekt sätt. Detta kan vara svårt att uppnå till hundra procent i en kvalitativ undersökning eftersom intervjuarnas kön, ålder, etniska bakgrund och andra personliga faktorer kan påverka de svar respondenterna ger. Vidare kan respondenterna vara måna om att göra ett gott intryck och svarar kanske därför med det som de tror att intervjuaren vill höra. ”Endast genom kontinuerlig kritisk prövning och noggrannhet av materialet kan vi uppnå en tillfredsställande grad av reliabilitet och validitet” (Holme & Solvang 1996: 163).

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

3.1 Integrationens olika faktorer

Vilka faktorer kan då påverka individens möjligheter till integration? Efter att ha tagit del av en mängd litteratur har vi valt ut sex faktorer som vi funnit vara viktiga i integrationsprocessen: hur individens identitet utvecklas vid kontakt med befolkningen i det nya landet, kulturskillnader mellan individens ursprungsland och Sverige, vikten av att man lär sig det svenska språket och förstår koderna, vilken slags syn man har på individen respektive familjen samt vilket socialt nätverk man har i Sverige.

3.1.1 Identitet

Nader Ahmadi, sociolog, hävdar att integration och identitet har ett direkt samband med varandra. ”Integration kan vara ett möjligt projekt om vi låter bli att utgå från den kulturella identitetens oändlighet och i stället betonar varje individs subjektiva självidentifikation” (Ahmadi 2000: 176). Av detta följer att integration inte är något exakt och mätbart som kan definieras utifrån. Snarare handlar det om individens subjektiva upplevelse av tillhörighet (Alsmark 1997: 81).

Ur ett konstruktivistiskt perspektiv kan identiteten inte ses som ett tillstånd utan som något flexibelt och utbytbart, en process som är under ständig förändring, enligt etnolog Gunnar Alsmark. Identitet är med andra ord inte en fast egenskap man bär med sig, utan något som skapas i mötet med andra (Alsmark 1997: 11).

Ahmadi menar att identiteten även är beroende av vilken plats, tid och situation man befinner sig i. ”Enligt Melluci (1992) ska identitet uppfattas som ett spel i nuet. I stället för att tala om identitet bör man tala om ombytbara och tillfälliga identiteter” (Ahmadi 2000: 161).

3.1.2 " Kultur/Kulturmöte

Det finns många olika sätt att definiera kultur på. Ett kan vara:

Mera konkret omfattar den sätt att gå och att stå sätt att röra armar och ben och ansiktets små muskler, sätt att prata och att vara tyst, sätt att klä sig liksom sätt att vara avklädd, sätt att vara vänlig och sätt att bli förbannad, sätt att uttrycka tacksamhet, sätt att göra affärer, sätt att vara grannar och sätt att vara släkt. Och mycket annat (Hellström 1992: 5).

Vidare finns det flera olika faktorer som kan påverka en kultur som t.ex. det geografiska och klimatiska läget, social och ekonomisk utveckling eller religion. Individens präglas av den kultur och miljö den formas i och det är kulturen som ger individen ett språk, normer, värderingar och en verklighetsuppfattning. Vi lär oss alltså vår kultur genom vår uppfostran, vi ärver den inte (Ahmadi 1998).

I frågan om hur man prioriterar olika värden, dvs. vad som är viktigt och mindre viktigt i livet, menar Annick Sjögren, etnolog, att det inte har någon betydelse vilket land man kommer ifrån, vad man har för utbildning eller om man kommer från medelklass eller arbetarklass. Vad som är avgörande för hur man prioriterar vissa värden framför andra beror på vilket sätt och vilken miljö man uppfostrats i (Sjögren 1998: 40).

Ett vanligt uttryck när man talar om kultur är etnocentrism vilket betyder att man ställer det egna landet eller den egna kulturen i centrum och ser andra länder och kulturer som mindre viktiga. Vissa avvikelser mellan den egna kulturen och andras är lättare att ha förståelse eller överseende med, medan avvikelser i kulturens centrala värderingar kan vara svårare att acceptera.

Att utgå ifrån sig själv och de egna erfarenheterna är mänskligt och utgör i sig inget problem. Det är först när reflektionerna börjar innehålla värderingar om bra - dålig, rätt - fel som det kan uppstå problem (Herlitz 1989: 22).

Som individ är man präglad av den kultur man är uppvuxen med, men det är viktigt för integrationsprocessen att man har förståelse för och kan acceptera att det kan finnas skillnader mellan kulturer utan att för den skull uppfatta den andra kulturen som sämre eller mindre värd.

3.1.3 " Språk

Språket är avgörande vid integration eftersom det är med dess hjälp man kommunicerar med varandra och får och för vidare kunskap människor emellan (Söderlindh 1984: 61).

Identiteten och språket är vidare, enligt psykolog och psykoterapeut Elsie Söderlindh, starkt förknippade med varandra. Som nyinflyttad i landet är det lätt att man upplever att ens eget språk har litet värde och detta kan i sin tur leda till att man även uppfattar sitt eget värde som litet (Söderlindh 1984: 63).

Språkbruket gör att individen av andra placeras i specifika fack, får en "etikett". Språket är också viktigt för individens sociokulturella identitet därför att det utgör "den medierade handling" som individen använder för att skapa mening genom att agera med andra i olika sociala situationer. Individens sätt att tala avslöjar dennes kulturtillhörighet. I relationen "jag" och "den andre" påverkar mitt sätt att tala "den andres" syn på mig, vilket i sin tur kan påverka min syn på mig själv (Borgström 1998: 42).

3.1.4 "Koder

Inom alla kulturer använder man sig av olika kods-system. Genom vårt sätt att uttrycka oss, klä oss, röra oss, uppföra oss och så vidare ger vi, både medvetet och omedvetet, signaler till andra människor i vår omgivning. Men dessa kods-system skiljer sig åt mellan olika grupper och kulturer och därmed kan det även leda till svårigheter som t.ex. missförstånd. Detta kan i sin tur försvåra det sociala samspelet med andra individer i omgivningen och därmed också försvåra integrationsprocessen (Herlitz 1989: 74).

Kommunicerar vi med en person från en annan kultur ökar riskerna för att kodning och dechiffriering sker efter olika mallar. En utsänd kod kan finnas hos mottagaren men betyda någonting annat. Den utsända koden kan likaså vara helt okänd för mottagaren (Herlitz 1989: 74).

3.1.5 "Individualism/holism

Ahmadi hävdar att ett samhälle kan präglas antingen av en individualistisk eller en holistisk kultur. En del av dem som under senare år har invandrat till Sverige är uppfostrade i en holistisk kultur (Ahmadi 1998: 18).

I jag-kulturer uppskattas ett hårt uppdrivet tempo. Alla är upptagna, har fulltecknade kalendrar, och rusar mellan möten och affärsträffar. Tempot är så högt uppdrivet att lunchen ofta blir en språngkaffe och smörgås. Det är nästan något misstänkt över en person som uppger sig inte ha bråtom utan i stället gott om tid (Herlitz 1989: 32).

I /.../vi-kulturer sätts krav från familj och släktingar framför alla andras krav. Ofta ser man en strävan efter spirituella eller andliga värden i livet snarare än materiella. En av de viktigaste uppgifterna i livet blir att vikt-makthålla harmoni och balans med sina medmänniskor (Herlitz 1989: 31).

Ahmadi menar att detta medför att de nyinflyttade kan tolka sociala förhållanden på ett annat sätt än infödda som oftast har en individualistisk syn (Ahmadi 1998: 18). Detta faktum kan ibland leda till svårigheter för invandraren i integrationsprocessen.

3.1.6 **Nätverk

Enligt Marianne Freyne-Lindhagen, lärare och forskare, har individens nätverk stor betydelse för hur integreringen sker.

Det kan finnas en vila hos nära anhöriga och jämnåriga vänner man vuxit upp med, som inte finns någon annan stans. Vilan att vara med människor som tänker och associerar i samma banor. De hör samma förtäckta dubbelmening och hänsyftning i vissa ord och uttryck som man själv hör. De har sett samma filmer, läst samma barnböcker, rabblat samma psalmverser i skolan och fnittrat å samma historier. De har beundrat samma filmstjärnor och gnolat samma slaggers. Det är såmycket man slipper förklara (Söderlindh 1984: 49).

I inledningsskedet kan invandraren ha stor hjälp av redan invandrade släktingar och vänner men detta nätverk kan ibland på sikt fungera som en tillbakahållande faktor när det gäller integrering i det svenska samhället (Freyne-Lindhagen 1997: 201).

4. ANALYS

I detta kapitel kommer vi att analysera hur våra respondenter upplever integrationen in i det svenska samhället.

4.1 Vad är integration för invandraren?

Med begreppet integration menas att olika grupper i samhället inte behöver ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor. Viktiga mått på integration är gemensam värdegrund, likvärdiga levnadsvillkor och delaktighet i den sociala gemenskapen. Våra respondenter definierar integration på följande sätt:

Det är en känsla som man inte kan definiera med ord precis... det är en känsla av harmoni på något sätt, att du lever harmoniskt med samhället eller omgivningen, med dom omkring dig på jobbet eller hemma... ungefär så.. (Maria).

... lära sig språket, bo var man vill, inte bli placerad, klara sin ekonomi, klara sig, delta i dagens samhälle, påverka om du kan påverka... (Lisa).

Att bli en del av helheten, gemenskap, att man känner att man tillhör den gemenskapen man har, lika värde, lika rättigheter som andra, något sänt (Vanna).

Om man inte får möjlighet att jobba då kan man inte integrera sig. /---/ Har man inte ett jobb då har man inte möjlighet att vara delaktig någonstans alltså.. då känner man sig precis som utanför. Det känns som ingen hör en. Man känner sig utanför (Emma).

Hur man etablerar sig menar du? /---/ För jag har aldrig tänkt på med vad jag ska förknippa den trygghet eller åsikt som jag har... (Sneki).

... att man är delaktig i samhället kanske... (Sara).

Integration kan ske på olika nivåer i vardagslivet, i arbetslivet eller på fritiden. Enligt Marianne Freyne-Lindhagen, lärare och forskare, kan integration delas upp i genuin integration, då individen bevarar en kulturell integritet samtidigt som man är delaktig i majoritetssamhället, samt pseudointegration, då integrationen är ytlig och skenbar och individen endast i låg grad eller inte alls är delaktig i majoritetssamhället (Freyne-Lindhagen 1997: 25). Vissa av våra respondenter känner sig integrerade medan andra inte gör det. Orsakerna till varför man känner sig eller inte känner sig integrerad varierar också.

Jag känner mig integrerad, och det är just det som jag sa, att jag känner att jag lever harmoniskt i samhället... lycklig på grund av det... Det är samspel med omgivningen och det känns som... rätt helt enkelt. Man tar... man ger och det fungerar... (Maria).

Inte på alla sätt. Från början gick inte allt som man ville, man fick inte all information. Nu vet jag, nu känner jag att jag kan påverka, så.. /---/ Att jag inte känner mig helt integrerad det är det här med jobb, att det finns fördomar och en dold diskriminering. Du kan va duktig på det och det och det men det är alltid andra faktorer som bestämmer och så (Lisa).

Både och. Om jag säger så att jag läser, kan språket, går till affären och handlar och betalar och sänt då känner jag mig, men annars... jag vet inte. Det räcker att jag säger att jag inte umgås med svenskarna, att det är fel att säga att jag känner mig helt och hållet integrerad. Fortfarande känns det som att jag lever bland människor som kommer från samma land eller annat land. Jag vet inte varför det är så.. men tyvärr. Det är lättare att ta kontakt med människor från andra länder än med svenskarna. Vems fel det är vet jag inte men det känns så. Så jag kan inte säga att jag känner mig helt och hållet integrerad... kanske till en viss del. Man blir aldrig integrerad till 100 % som mitt barn kommer att bli. Det är stor skillnad om man kommer till Sverige för att man vill börja ett nytt liv av fri vilja, än när man är nästan tvungen. Det är stor skillnad... du vet. Självt kom jag bara för att kriget började. Jag kan säga att jag är integrerad till en viss del... inte 100 % (Vanna).

Ja, jag känner mig integrerad med tanke på att jag har jobb. Det gör mycket. Och det att jag bor här och att jag har ett jobb... det känns precis som om de här sakerna skulle jag lika gärna kunna göra i hemlandet. Det är viktigt att man känner att man är delaktig och att man är värd någonting /.../ att man får uppskattning /.../ att jag inte bara är här och skapar problem och är oönskad här (Emma).

Ja absolut, jag känner mig integrerad nu efter så många år. Det har tagit lång tid. Man känner det när man umgås med folk och man kanske vågar mer. /---/ Fast ibland kan det va svårt, man försöker och försöker... Men det går bra (Sneki).

Ja, jag kan säga att jag känner mig integrerad. Jag jobbar och läser på högskolan. Man är med i alla fall (Sara).

Enligt våra respondenter är alltså arbete och svenskt nätverk viktiga faktorer för upplevelsen av integration.

Integrationen är enligt Integrationsverket en ömsesidig process som involverar både de(n) grupp(er) som ska integreras och samhället i stort. Nedan följer ett antal citat där respondenterna beskriver sina egna uppfattningar av möjligheter att själva påverka integrationen.

Jag vet faktiskt inte eftersom jag känner mig integrerad nu. /---/ Som jag sa innan, jag flyttade in i en svensk familj... /.../ Jag tror man integreras snabbare när man kommer in i en svensk familj (Maria).

Jag kan påverka integrationen genom jobb, skola, föreningar och så.. man ska inte va tyst (Lisa).

Det finns möjligheter ... jag vet inte... man måste kämpa själv men samtidigt måste andra också hjälpa till (Vanna).

Ja, man kan påverka integrationen. Man kan ju alltid utbilda sig, man kan engagera sig inom politiken eller kanske... man kan ju påverka pådet sättet... eller va med i nån förening eller något sånt (Emma).

Det är kanske svårt att påverka integrationen. Det beror på var man hamnar, var man kommer ifrån, hur man är uppfostrad, hur man ... Jag hade det kanske lättare, för själv är jag öppen (Sneki).

Jo, möjligheter finns bara man vill det. Det till exempel att man kan läsa som vuxen. Man har valmöjligheter, var man vill bo... (Sara).

Våra respondenter är ganska eniga om att både individuella och samhälliga faktorer spelar roll vid integrationen. De lyfter bland annat fram faktorer som arbete, studier och personligt engagemang i övriga former som viktiga sätt att själv påverka integrationen.

4.2 Att lämna sitt hemland och få en ny identitet

Att lämna sitt ursprungsland och bosätta sig i Sverige har gett både känslomässiga och sociala följder. Orsaken till att våra respondenter har lämnat sina ursprungsländer är olika. I vårt urval har vi både de som har flytt från krig, de som har flyttat för att få en bättre tillvaro och de som har flyttat på grund av äktenskap. De som har kommit hit på grund av krig berättar att de upplevde brist på motivation och livsglädje i början. De tyckte att det var svårt att lämna sina hemländer och flytta till Sverige.

Det var kriget och jag väntade in i det sista...men jag ville inte. /---/ I början ville jag inte alls lära mig svenska... det var som tvång. Jag ville inte alls (Lisa).

Det var underbart innan kriget började. Jag ville aldrig lämna mitt land. Jag var sånöjd, hade aldrig tänkt åka någon annans stans. När jag bodde i mitt hemland kändes det att jag hade trygghet. /.../. Sen när jag kom till Sverige var det stor skillnad. /.../ Det var jobbigt (Vanna).

Jag ville inte flytta. Jag grät i en hel vecka. Det är en sak när man flyttar av sin egen vilja, det är en annan sak när någon bestämmer, när man är tvungen på grund av andra faktorer och flytta. Det är inte så lätt när man är 20. Då har man just börjat känna livet och hur det är, va, och planera för framtiden. /.../ Jag ville absolut inte, men det var ingen annan utväg, utan vi var tvungna att följa med (Emma).

Det kan ta tid innan man kommer i någorlunda balans och kommer in i samhället. Känslan av vad som är hemma skiljer sig åt mellan respondenterna. De flesta av dem känner sig inte riktigt hemma någonstans, vare sig i sitt gamla hemland eller här i Sverige. Istället för att ha fått två hem kan känslan av dubbel hemlöshet uppstå.

Nu bor jag i Sverige, har svenskt medborgarskap, men jag kan inte säga att jag känner mig som svensk /.../ jag känner mig bara som människa. Jag känner inte att jag tillhör någonstans. Jag bor i Sverige och jag har min lägenhet och det är lägenheten som känns som ett hem (Vanna).

Hemma är där hjärtat finns. Det är väl såman säger? Jag känner mig hemma överallt... konstigt nog, jag vet inte varför. Jag har aldrig känt mig hemma här eller där. Jag har ingen stadig punkt (Sneki).

Nu längtar jag efter sommaren så att jag kan åka till mina föräldrar och min mans mamma, och det känns... sen när jag kommer dit känns det som "O my God, jag tillhör inte här längre". Och sen när jag kommer till Sverige, vi har svensk pass, och dom säger "välkommen hem" då känns det jättebra faktiskt. Och när vi kommer till lägenheten... "O my God, nu har vi kommit hem". Det är sorkigt att man bor i ett land och lever i egen värld (Vanna).

Vidare upplever de ofta vid besök i sitt gamla hemland att mycket har förändrats och inte minst att de själva har förändrats.

Jag har förändrats. När man kommer där nere då märker man... nu är jag främmande där nere också Jag ska aldrig vara svensk, ändå är jag svensk, jag har svenskt medborgarskap på papper. /.../ När jag kommer till Bosnien där man främmande där nere också (Lisa).

Nu försöker jag stänga mitt gamla liv, orkar inte tänka på det. När jag kommer dit blir det nästan som en chock för mig i början, för man glömmer bort hur man har levt innan (Vanna).

Efter att ha bott i Sverige ett antal år har man tagit till sig vissa av de svenska normerna och levnadssätten men ändå inte i så hög grad så man känner sig riktigt som en medelsvensson. Det känns som att här är man inte ”riktigt svensk”, men i hemlandet är man ”alldeles för svensk”, dvs. man smälter inte in fullt ut någonstans.

Identitet handlar om hemmahörande, både på en personlig och individuell nivå samt på en kollektiv och gruppmissig nivå. Nader Ahmadi, sociolog, hävdar att när det inte sker några förändringar i samhället eller i människornas vardag reflekterar man inte heller över sin identitet. Det är först vid förändringar i individens liv eller omgivning som identitetsfrågan blir aktuell och i samband med invandring påverkas därmed identiteten både av individuella och sociala faktorer (Ahmadi 2000: 159).

Som utlänning i Sverige upptäcker man egenskaper hos sig själv som man inte tidigare tänkt på. I mötet med svenskar märker man att man skiljer sig åt avseende t.ex. språket, beteendet, utseendet, normer och traditioner. Detta kan väcka frågor om hur man bör och vill vara och i vilken utsträckning man vill ändra sig.

Jag kommer aldrig att vara svensk. Det syns redan på mitt ansikte att jag är invandrare (Vanna).

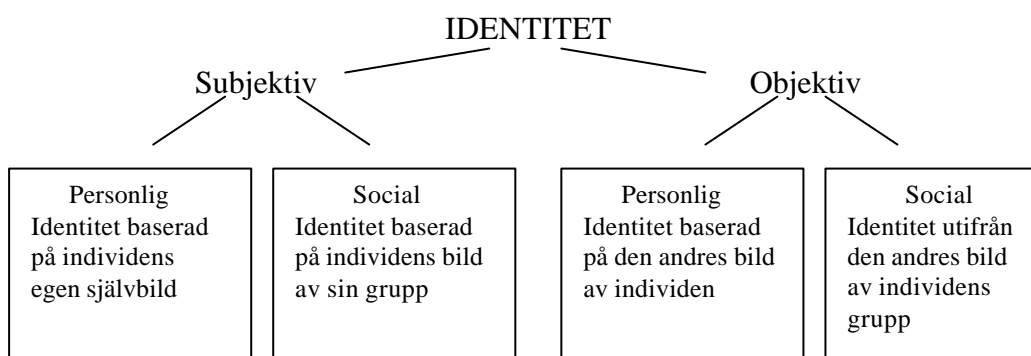
Min pojke säger ”Mamma, varför pratar du alltid så konstigt när du pratar svenska? Du pratar helt annorlunda”. Jag vet inte, man pratar med ett helt annat röstläge, lite mjukare. Svenska språket är lite mjukare tror jag än vårt. För jag vet inte om vi i släkten kanske är lite mer högljudda eller om det ligger i vår kultur. Pratar med händerna och väldigt högljudda och så Svenskarna är mycket mer ”heh” (med låg röst) medan vi är mer ”HÅH” (med hög röst) (Sneki).

Jag har en sån känsla att jag är invandrare, dom ser inte ner på mig, men det känns så du vet... alla sådana människor som är homosexuella, funktionshindrade, invandrare ... Många tycker att dom är lite avvikande. Jag har en sån känsla att jag är lite annorlunda för dom. /.../ Jag känner mig lite under dom (Vanna).

Det spelar ingen roll hur jag känner mig, hur jag ser på saker och ting, jag kan ändå inte helt till 100 % smälta in. Jag kan ja, men kanske dom andra accepterar inte mig. /---/ Till exempel. man hör på radion att det har hänt nånting med nån albansk liga och dom på jobbet bara blängde på mig och jag tänkte ”Vad då jag har väl inte gjort nånting, vad har jag med dom att

göra?”. Det känns lite trots allt när man hör att mitt eget folk gör såna dumma saker ibland. Det spelar ingen roll, man kan inte låta bli, för jag är alban (Emma).

Enligt Ahmadi är identiteten inte ett statiskt tillstånd utan något som förändras hela tiden och i samspel med andra. Hur de andra upplever dig påverkar identitetsskapandet. Ahmadi delar upp identiteten i objektiv och subjektiv identitet. Han menar att den subjektiva identiteten är baserad på den egna självbilden (personlig identitet) samt individens bild av sin egen grupp (social identitet). Den objektiva identiteten baseras på andras bild på individen (personlig identitet) samt andras bild på individens grupp (social identitet).

Identitetens subjektiva och objektiva aspekter (Ahmadi 2000: 157)

Den objektiva identiteten liknar han vid en etikett man får av andra. Det är först när man själv erkänner den objektiva identiteten som den förvandlas till en subjektiv identitet (Ahmadi 2000: 158). Det betyder alltså mycket hur andra uppfattar en.

Vikten av att ha en nationalitet har blivit mindre betydelsefullt i Sverige för några av respondenterna. De flesta respondenterna vill helt enkelt bara vara människa bland människor. Vidare kan man som invandrare leva på två olika sätt i det nya landet. Därför är det inte ovanligt att man behåller mycket av den gamla identiteten inom det privata och vid umgänge med sina landsmän och betar sig på det sätt som man tror förväntas av en vid kontakt med svenskar.

Jag uppfattar mig inte som svensk... jag uppfattar mig som kosmopolit (Lisa).

Jag kan väl säga att jag måste väl ha en identitet. Jag är alban, det accepterar jag, annars jag vet inte, men det är inte så viktigt att jag kan ropa att "Här är jag, en alban". (Hon skrattar.) Utan jag tänker aldrig pådet. /.../ Det känns att jag är människa bland människor (Emma).

Tidigare när jag var i Jugoslavien var jag såstolt, det var mitt land, min flagga och sånt. Nu bor jag i Sverige, har svenskt medborgarskap, men jag kan inte säga att jag känner mig som svensk (Vanna).

Det är lättare för mig att umgås med mina landsmän eller människor som kommer från andra länder. Jag vet inte varför men det är lättare att få kontakt... När jag är med mina landsmän som känner mig där det "jag". När jag är i skolan är jag lite tillbakadragen. Man kunde nästan tänka sig att jag är tystlåten, men det är jag inte faktiskt (Vanna).

Identiteten är beroende av vilken plats, tid och situation individen befinner sig i. Därför innebär de olika förändringarna i levnadssättet för några av våra respondenter att den identitet som byggts upp i hemlandet upplevs annorlunda i Sverige. Denna syn på identiteten delar även antropologen och etnologen Gillis Herlitz. Han hävdar att det är vanligt att man som invandrare lever på två olika sätt i det nya landet. I den privata och intima sfären behåller man mycket av den gamla identiteten medan i arbetslivet och det sociala livet betar man sig på det sätt som man förväntas av den nya kulturen (Herlitz 1989: 89).

Sammanfattningsvis kan man se att identiteten är något som förändras hela tiden i samspel med andra. Därför är andras uppfattningar om individen betydelsefulla vid identitetsskapandet. Om man uppfattar sig själv som avvikande eller mindre värd finns det risk att man får svårigheter vid socialt umgänge och i samspel med andra och därmed riskerar integrationsprocessen att försvåras.

4.3 Den kulturella processen

Individer präglas av den omgivning de vistas i. Faktorer som miljö och kultur påverkar individens normer och värderingar samt sätt att tänka och bete sig. Genom uppfostran får man en kulturell grund som sedan kan ändras när faktorer i individens omgivning förändras. Kultur är alltså inte någonting som är givet en gång för alla utan den kan omformas av nya omständigheter och erfarenheter. För invandrare i Sverige kan de gamla vanorna och tankesätten försvagas samtidigt som man kan ta till sig av den svenska kulturen. Detta kan ske både medvetet och omedvetet.

Man tar ändå nånting från det svenska sättet fast man behåller lite av det egna, man har ändå ett bagage med sig trots allt. Man kanske tror att man glömmer det men det sitter ändå kvar (Emma).

Jag är inte van längre att nå som kommer från mitt land, speciellt dom gamla, dom brukar prata direkt och ställa såna frågor, dom kan bli lite intima och sånt, det är jobbigt (Vanna).

...man firar midsommar...det gjorde jag inte innan. Jag har lärt mig att äta sill också(Sara).

Till exempel i mitt hemland är det vanligt att om jag fikar med min kompis då bjuder jag, 5-6 gånger, det spelar ingen roll, sjätte gången ska du bjuda. Samma sak gjorde jag med svenskar i början, sen blev det "O my God, jag bjuder nästa gång". Det var nästan som dom fick dåligt samvete. Nu är jag van, tyvärr, när jag går med svenskarna betalar var och en för sig (Vanna).

Hemma var det populärt att män ska betala och så men nu är det min plånbok som jag får betala med. Innan var man uppskattad som kvinna, det är det som jag önskar lite här i Sverige (Lisa).

Det är svårt att säga egentligen om jag har blivit en bättre människa för att jag är mer lagom, eller... det är svårt att säga... lagom i att ha uppfattningar... lagom i att försöka sticka ut... lagom i att... i beteende överhuvudtaget... Att man förändras behöver inte va bättre eller sämre, man bara förändras (Maria).

Vi ser tydligt att våra respondenter tagit till sig mycket av svensk kultur men att de även kan sakna vissa bitar från sitt gamla hemlands kultur. Billy Ehn, etnolog, hävdar att människor genom det dagliga livet tillägnar sig kultur utan att vara medvetna om det. Individer kan vänja sig vid nya livsstilar som de till och med ibland från början varit kritiska emot. Pga. detta kan invandrarnas kulturarv försvagas och blandas upp med det svenska (Ehn & Arnstberg 1988: 91, 100, 101).

När man umgås människor emellan behöver det inte ha så stor betydelse vilket land man kommer ifrån. Det som är avgörande när man umgås är att man har gemensamma värderingar och tankesätt.

De som jag tycker om och vi har något gemensamt finns det inga problem att umgås med... jag kan lätt umgås med en svensk samma som med en landsman... jag kan umgås med en från Eritrea eller Rumänien eller Bosnien... om det är människan som passar mig (Lisa).

... allt det här "min kultur är mycket bättre" eller "religion" eller "vi är bättre på det eller det sättet" ...det spelar väl ingen roll. Det finns ibland svenskar, jättefina människor och... det finns dåliga och fina, och påmin sida samma sak (Emma).

Jag kände inte att jag behövde ändra mig för att passa in i det svenska samhället eftersom mina normer när det gäller moral och värderingar passar in här (Lisa).

... allmänt i slutändan sättnar vi likadant när det gäller elementära frågor och allt, va. Alla vill ju bo fint och alla vet va snäll är och vad som är fel och rätt. Dom flesta vet ju det och alla strävar efter en viss sak i slutändan, sådet är samma sak, sådet spelar ingen roll (Emma).

Vid kulturmöten där människor med liknande livssätt och tänkande kommer tillsammans blir olikheterna inte så stora. Som exempel har en bonde från ett medelhavsland mer gemensamt med en bonde från Sverige än en läkare från sitt eget land. Man kan också se att de kulturella skillnaderna nästan är obefintliga när det gäller högutbildade personer världen över (Sjögren 1998: 40). En kultur är alltså inte en homogen enhet med skarpa gränser till en annan kultur. Det är bra att vara medveten om att skillnaderna inom en kultur kan vara större än skillnaderna mellan två kulturer.

Vid diskussioner om kultur kan begreppet etnocentrism förekomma. Fenomenet är mänskligt eftersom man som individ är präglad av sin egen kultur och ofta inte har något annat att jämföra med. Så länge man kan förhålla sig neutral eller positiv till skillnaderna innebär det inga problem att integrera sig utan det är först när man börjar lägga in bedömningar som bra - dåligt eller rätt - fel som svårigheter kan uppstå.

Varje gång det är söndag såhäler min granne på och pillar i trädgården. Jag blir särriterad! Vi har en gemensam häck till exempel och han skulle jobba med den på en söndag. Jag vet att jag skulle hjälpa till och jag var särriterad när jag var tvungen att gå ut. Jag sa till honom liksom att jag är med om vi skulle betala men jag jobbar aldrig på en söndag. Så jag sa "Nästa gång som du gör någonting som har med gemensamma grejer att göra såvälj inte en söndag!". /---/ Det stör mig jättemycket att man inte har respekt för traditioner och nånting som... kultur... men däremot är det jätteviktigt att dom ska festa på fredag och va fulla folk. Dåhinner dom inte jobba eller göra nånting... dåska dom förbereda sig för festen. /.../ Festa på en fredag och en lördag och söndag ska vi klippa gräsmattan och hålla på med trädgården. Jag blir så AAHHRRR!!! Jag tycker det är irriterande men det är kanske bara jag som upplever det alltså.. (Sneki).

Jag tror att vi värder mer traditionerna än i Sverige. Det här med storhelger, det är ingen respekt för den tradition eller helg, det tror jag. För dom är huvudsak att dom ska festa. Det är det här med påskafton till exempel. Påskafton ska alla va fulla och det ska va påskkärringar ute och det ska va piffas och puffas och det ska va gula gardiner och det ska va sågult som möjligt med alla kycklingar och kaniner och det ska va mat och det ska va... Men själva innebörden, men HALLÅ!!!! Vem tänker på att det va just den kvällen Jesus... Det hela försvinner. Och jag menar till jul, det ska va julklappar, det ska va woaow!!!... Men sen om det finns en gudstjänst kl. 12, vem ska dit? HALLÅ? ... "Klockan 11 ska vi supa faktiskt, det går inte ikväll. Vi får ta en annan gång". En annan gång är inte jul och jul handlar inte om julklappar. Liksom man glömmar kärnan i det hela... Nu pratar jag för mycket... (Sneki).

När centrala värderingar skiljer sig mellan kulturer, som till exempel inställning till våld, individuell frihet och personliga rättigheter, är det lätt att man uppfattar den andra kulturen negativt. Man kan däremot förhålla sig neutral eller positiv till aspekter som är mer perifera för en som till exempel skillnader i mat och umgängeskoder. Till viss del kan det dock finnas individuella avvikelser i vad som uppfattas som perifera och centrala värderingar (Herlitz 1989: 22). När värderingar, som man uppfattar som centrala, skiljer sig mycket mellan det nya samhället och det man är van vid kan det leda till svårigheter i integrationen.

4.4 Vikten av det nya språket

Att ha ett språk och kunna kommunicera tillhör det väsentligaste för våra respondenter. Med hjälp av språket kan man kommunicera och föra vidare t.ex. tankar, idéer och föreställningar till människor i sin omgivning. Alla våra respondenter tycker därför att det är av stor vikt att man tillägnar sig det nya språket för att kunna smälta in i samhället och integreras.

Det är ett stort handikapp om man inte kan språket. /.../ Att förstå och att vara förstådd, det är viktigt (Lisa).

Först och främst måste man lära sig språket när man kommer till ett land, tycker jag. Det är jätteviktigt. /.../ I början var jag beroende av andra. Det var jobbigt, man kunde inte säga något själv. Det är skillnad när man har lärt sig språket. Då kan man prata med andra (Vanna).

”Det är jätteviktigt om man bor här, det är många invandrare som inte kan språket, och då blir man isolerad. /.../ Kan man språket kommer man in i samhället, och kommer man in i samhället blir man integrerad (Sara).

Jätteviktigt. Man kommer ingenstans om man inte kan språket. Det kan hända så mycket om man missförstår varandra... det kan bli helt galet (Sneki).

Hur lätt man har för att tillägna sig ett nytt språk varierar mellan olika individer. Våra respondenter är eniga om att de kan påverka inläringen av svenskan genom att våga ta kontakt med svenskar och använda sig av språket.

Här är det jätteviktigt att man får undervisning i språket när man kommer till landet. /.../ Sen får man själv lyssna, titta på tv, läsa på svenska, prata... Men jag har lätt för språk... (Sara).

Det är bara att plugga och prata... Det blir aldrig så perfekt som man har önskat sig, men det blir bättre... (Maria).

... läsa, umgås med svenskar om det finns möjlighet, sitta hemma och läsa i en bok, man kan titta på tv...fritid, föreningar och sånt... (Lisa).

Jag tycker det bästa sättet att utveckla språket är att umgås med svenskar, helt enkelt. För i skolan jag tror det är bara teori, det är inte samma sak som i praktiken... (Emma).

María Borgström hävdar i sin doktorsavhandling att språkinläringen påverkas av två faktorer: individens egenskaper som personlighet och kognitiv färdighet samt kvantiteten och kvaliteten i kontakten med det nya språket (Borgström 1998: 40). Genom att vara öppen och nyfiken och våga ta kontakt och använda sig av det nya språket går det lättare att tillägna sig det och därmed också integreras.

Identiteten och språket är starkt förknippade med varandra. Individens sätt att tala påverkar den andres syn på individen, vilket i sin tur kan påverka individens syn på sig själv. Våra respondenter bryter när de talar svenska och detta verkar i vissa fall ha stor betydelse eftersom det kan leda till missförstånd och en känsla av att man underskattas och inte respekteras av svenskarna. Därför är omgivningens reaktioner betydelsefulla vid det nya identitetsskapandet.

... första året föredrog jag att använda engelskan när jag handlade, göra ärende... Jag blev bättre bemött när jag pratade engelska med dom än en halvtaskig, dålig svenska... (Maria).

Jag har märkt att man blir jättelätt accepterad om man kan språket. /---/ Man får lite mer respekt när man kan uttrycka sig och man kan prata (Emma).

... det har hänt under mina 10 år här att man kanske har blivit behandlad orättvisst för att man bröt påspråket.../.../...i jobbansökan, även om jag inte kan påpeka det, kände jag att jag inte har blivit tagen på allvar (Maria).

För det är som jag sa jätteviktigt att man uttalar rätt. För det finns kanske ord som man skriver på samma sätt men det betyder helt olika saker och det räcker att man uttalar bara vokaler mörkt eller ljusst så blir det något annat... man kan inte förståsäkanske, nå annan skulle inte förståvad jag menar med det. /.../ Det här med sje-ljud och själv eller skälv /---/Jag har alltid i stället för att säga "jag förstår dig", har jag sagt "jag förstör dig". Och så stod han bara där... och sa "förstår ska det vara"(Emma).

Språket har stor inverkan på hur man bedöms som människa. Brytningen verkar ha stor betydelse för hur omgivningen uppfattar invandraren. Stark brytning kräver bl.a. större uppmärksamhet och koncentration av lyssnaren och det är lätt att omgivningen underskattar kunskaper hos den som bryter mycket respektive överskattar dem hos den som talar med liten brytning. Om man inte behärskar det nya språket finns därför risken att man uppfattar sig själv som mindre värd (Söderlindh 1984: 63, 68). "Och omgivningens reaktioner är den spegel som ger den nya identitet som man måste lära sig leva med" (Söderlindh 1984: 63).

4.5 Koder i det nya samhället

I Sverige är punktlighet positivt och viktigt medan det i vissa andra länder inte är lika betydelsefullt. Därför upplever våra respondenter att detta är något de måste ta till sig för att smälta in i det svenska samhället.

...komma sent till möte har jag förbättrat mig lite grann. I dag kom jag bara 10 minuter för sent... sådet sitter ju kvar lite ändå... (Maria).

Det är ju klart man ska följa reglerna... du kan inte komma klockan 8 istället för att komma klockan 7 och säga att "jaha, såg gjorde vi hemma" eller ta en timmes rast istället för en halvtimmes... /.../ Det är att man ska respektera varandra (Lisa).

I början när jag kom till Sverige, om någon kom oanmäld till mig för att dricka kaffe, skulle jag aldrig kunna säga "Hallå vi skulle iväg". Men nu har jag kommit så långt med mig själv kanske

att jag kan säga "Ni får ursäkta oss, det går inte idag. Vi har en tid att passa". När jag kom till Sverige tänkte jag "Jaha, hur oförskämd kan man vara" när man inte blev mottagen för att dom hade en tid att passa. Men sen lär man sig kanske om omgivningen och hur svenskarna fungerar. Såman kanske blir sådan själv (Sneki).

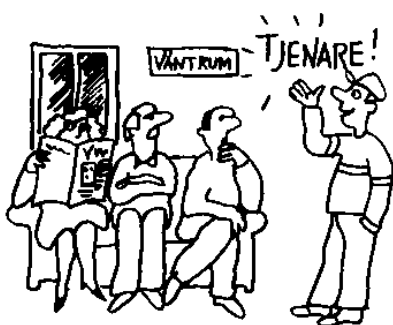
Åke Daun, professor i etnologi, tar upp fenomenet punktlighet. För svenskar är detta något positivt, vilket det inte alltid är för andra icke-svenskar. I Sverige bokar man in arbetsdagens möten med angivna klockslag i almanackan och räknar även med att mötet slutar vid en viss tid. För en kollega från ett annat land kan detta att ha en sluttid ses som en brist på intresse eftersom man därmed kan bli tvungen att avbryta en intressant diskussion (Daun 1994: 32, 33).

Invandrare och svenskar kan ibland ha olika sätt att tala, uttrycka sig och umgås. Dessa skillnader är våra respondenter medvetna om.

Att försöka inte tala i munnen på varandra, för det gör vi i södra Europa, och det händer mig även idag och gör misstaget... alltså inte prata för högt och vara för entusiastisk. /---/ Och den där spontaniteten som kan vara lite överdriven (Maria).

Dom är mer tysta än vi, och vi gestikulerar när vi pratar... såkänner jag det i alla fall. Jag vet inte hur dom upplever oss. Svenskarna är mer sshhh! och man ska va tyst ... (Sneki).

Jag kommer ihåg att när jag bodde på flyktningförläggning så jag hade ingen kontakt med någon svensk, utan jag bara såg på dom på avstånd, och det va så intressant. /.../ Jag såg bara sånt fint folk, fina kläder och fina damer som gick förbi och betar sig fint och ... ja, sånt... Inte så här att man skriker högt och sånt, utan du vet man ska... För utlänningar bara vill höras till höger och vänster överallt och skriker och det är precis som om dom ... Men alltså /.../ det är lite mer respekt här kanske, man har en viss gräns också till varann och ... ja och sånt... (Emma).

Tysthet och att tala i tur och ordning ses som något idealt av svenskar: "tala är silver och tiga är guld". Benämningen "kallprat", d.v.s. att prata för pratandets skull, har t.ex. en lite negativ innebörd och pratsamma människor blir ofta kallade t.ex. "pratsjuka", "pratkvarnar" eller "pladdermajor". I Sverige uppskattas det inte heller att man pratar i mun på varandra, att man avbryter varandra eller höjer rösten. Av människor från många andra kulturer kan därför

svenskar uppfattas som tystlåtna, fåordiga och inåtvända. Omvänt kan svenskar uppfatta en person som talar högt och mycket som skrytsam, pretentiös och ibland även som bråkig och vulgär (Daun 1994: 139, 140). Dessa skillnader mellan invandrare och svenskar kan leda till missförstånd och svårigheter vid socialt umgänge.

Det finns även skillnader i hur invandrare och svenskar uttrycker sina känslor. Detta gör att invandrare kan uppfatta svenskar som avvaktande och kyliga.

Där jag kommer ifrån bjuder folk mer på sig, här är det mer kallare, kan man säga... Dom är kanske lite mer avvaktande, döljer känslorna tror jag, det känns så medan vi är mer öppna och går ut med våra problem mer. /---/ Vi är kanske för öppna och svenskarna kanske för stängda. Det skulle va perfekt att hitta nå balans tycker jag (Sneki).

När man är hemma i Kenya är det mycket känslor som spelar in när man träffas. /---/ Svenskarna upplever jag som väldigt försiktiga /.../ dom är inte blyga men väldigt försiktiga, vill inte tränga sig på andra... man får själv ta initiativ (Sara).

Man är lite mer öppen när man sitter med en landsman, man skriker och visar känslorna.../.../ Det är så mycket känslor och så mycket glädje, och när man är nere... Det kan bli för mycket av allt. /---/ Man kan ju känna sig att man hör hemma, det är inte konstigt, med en landsman. Jag kan prata hur öppet som helst och inte vara rädd för att den andre parten missförstår eller.../---/ Jag kan säga att utlänningar är lite mer varma, dom är lite mer öppna och lätta att skoja med. /---/... för att svenskar är inte så känslomässigt inblandade i nånting. /.../ Men med en landsman jag kan sitta där och hon kan ju dela det med mig, för hon förstår ibland hur jag mår. /.../ Man kan upp i höjden och ner, men svenskarna har det så (Hon visar först med handen högt och lågt och sedan horisontellt mitt emellan) Dom flesta har det så (Hon visar med handen horisontellt i mellanhöjd) Det är skillnaden (Emma).

Hur mycket vi visar av våra känslor är ett annat exempel på tillfällen då beteendet kan vara beroende på vilken kultur man tillhör. Enligt Daun är svenskarna kända för svaga känslouttryck, med andra ord för att ha ett kyligt beteende och inte känna lika starkt som andra folk. Hos svenskar finns en tendens att se ned på starka känslouttryck. Mogna människor ska kunna kontrollera sina känslouttryck och detta är även ett viktigt inslag i barnuppfostran. Om en invandrare och en svensk utsätts för samma emotionella händelse kan deras reaktioner därför skilja sig åt. Invandraren reagerar ofta starkare och visar mer av sina känslor. Ofta talar man då om att man har olika temperament, men hur mycket man visar av sina känslor beror inte bara på den genetiska bakgrunden utan har även med uppfostran att göra, dvs. hur man är lärd att känna i olika situationer (Daun 1994: 134-137). Även dessa skillnader kan leda till att umgänget mellan invandrare och svenskar försvåras.

Det är viktigt att bli medveten och lära sig om att det finns skillnader i kodsystém mellan olika kulturer. Först när man är medveten och förstår majoritetskulturens koder blir integreringen möjlig.

Ofta tar invandrarna till sig en del av de svenska koderna och sätten att vara. En av våra respondenter nämner särskilt att hon anammat det svenska sättet att prata och uppföra sig till den grad att hon upplevs försvenskad vid besök i det gamla hemlandet.

Jag har blivit ganska tråkig tycker dom. Dom förstår sig inte på mig riktigt. Ja... jag har blivit lagom i allt... man är inte riktigt som resten av gruppen. Man sitter där och lyssnar på dom andra i gruppen och det händer att man inte säger ett ord på hela kvällen, för om man inte pratar i munnen på varandra så kommer man aldrig till tals.../.../ Man förändras tror jag mer än man själv kan bedöma (Maria).

4.6 Från holism till individualism

I den individualistiska kulturen betraktas människan som självständig och jämlik och man strävar efter horisontella relationer och en utjämning av statusskillnader. Individen betraktas som unik och individuella mål uppmuntras framför kollektivets. Individen har stort ansvar för sitt eget liv. Kraven på att individen ska följa gruppens normer är svaga eftersom sammanhållningen inom gruppen oftast inte är så stark. Däremot är tempot inom den individualistiska kulturen högt och i samhället förekommer positiva värderingar i fråga om prestationer (Nilsson & Waldemarson 1994: 129).

I holistiska kulturer däremot prioriteras gruppens behov framför individens. Grupptillhörigheten är viktigt och individen bedöms efter denna snarare än efter egna prestationer. Där av följer att den sociala kontrollen är sträng och individens personliga mål kommer i andra hand. Individens solidaritet med sin egen grupp kan vara mycket stark (Nilsson & Waldemarson 1994: 129). I den holistiska kulturen har man ofta även ett annat livsideal än i den individualistiska och man strävar efter att livsrytmen ska vara lugn och stabil (Herlitz 1989: 32). Våra respondenter har blivit medvetna om skillnaderna mellan den individualistiska och

den holistiska kulturen och ser vissa fördelar med den förstnämnda som t.ex. individuellt självbestämmande. Däremot upplevs prestationskraven som negativa.

Men jag har märkt att vi där nere så att säga är mer primitiva, konservativa. Hur ska jag säga? Dom tror att släkten har att göra med mitt liv, hur jag ska leva, vem jag ska umgås med... Men här liksom "Vad har du med det att göra vem jag umgås med!" ... Jag umgås med vem jag vill. När jag kom från Sverige och hälsade på hemlandet då kunde jag säga emot, men när jag bodde där då... häll för munnen och säg ingenting. Det är så och du får dansa efter deras pipa... Men här liksom, om jag inte vill behöver jag inte förklara mig för någon (Sneki).

Nu bestämmer jag själv över mitt liv. När jag bodde i mitt hemland hade jag stor respekt för föräldrarna och släkten. Nu har jag inte så stor respekt mot andra. Nu är det jag som bestämmer, inte andra, bara jag och min man. Om jag vill göra något är det ingen som kan hindra mig. /---/ I mitt hemland brukar man inte säga emot sina föräldrar men nu säger jag ifrån direkt. Jag säger vad jag tycker till min mamma och till min mans mamma. "Demokrati..." Nu har jag blivit sån att jag säger ifrån direkt. Innan brukade jag hålla tyst även om något inte skulle passa mig, men nu säger jag ifrån direkt (Vanna).

... där jag kommer ifrån har du hela familjen på dig om du ska skilja dig. "Du är inte klok! Du är 35 år. Du har tre barn och du måste tänka efter. Vad ska folk säga? Vad ska..." liksom. Här tänker man "Ja, det är hennes liv, hon ska skilja sig. Okay. Det får hon väl göra. Det har inte jag med att göra" (Sneki).

Där till exempel var man mycket beroende av sina föräldrar och man var orolig för vad moster skulle säga, eller vad grannen skulle säga. Man måste hela tiden tänka på vad dom tycker och säger. I Sverige behöver man inte göra det. Man lever sitt eget liv på sina villkor, man gör som man vill, man bestämmer själv över sitt liv. Det är mycket positivt tycker jag (Vanna).

Och sen det är inte så starka familjeband här heller. Ungdomarna får möjligheter att flytta hemifrån och utforska och växa upp själva och det här... Jag tycker det är en fördel. Det ser jag som svensk kultur. Att en ung människa får möjlighet att utveckla sig själv i stället för att bara hålla och bestämma åt dom, va. Dom kan bestämma redan när dom är unga hur dom vill leva eller... Dom tänker själva (Emma).

... det ställs stora krav på människor här... Både omgivningen ställer krav på dig och du ställer också krav på dig själv, och det gör att vi lever ett ganska så stressat vardagsliv på något sätt... Man ska prestera, prestera, prestera och sen väntar vi på fredag och suckar och andas lite, uuhhhh...! "Äntligen fredag", liksom, så... Och det gör ju alla här... /.../ Detta har jag inte sett i Rumänien. Alla var ju glada för helgen först, men på något sätt så levde alla... man levde under veckan också... Här på något sätt är livet under veckan arbete och prestera, ungefär som om man inte har något liv måndag till fredag, och vårt liv är från fredag klockan 17.00 till måndag morgon eller söndag kväll. /.../ Krav ställs på varje individ, från småbarn till, jo, till vuxna, då Barnen måste också vara duktiga under veckan, gåi skolan, gå på dagis, göra så och göra så... på fredag får dom godis... äntligen så får dom... /---/ Där känner man inte att man har krav på sig hela tiden. Om man har gjort något fel är det inte så stor katastrof som här, på något sätt... Här är det inte tillåtet att göra fel känns det som... Man kände då att man levde 7 dagar i veckan och inte bara 2 dagar i veckan... /---/ Ibland tar jag mig friheten att skita i allt och koppla av, inte ta hänsyn, alltså göra vad jag vill (Maria).

Kommer man från en holistisk kultur till Sverige, som till största delen präglas av en individualistisk syn, kan detta leda till att man tolkar sociala förhållanden annorlunda än

majoriteten av befolkningen. I den holistiska kulturen sätts krav från familj och släktingar främst medan i den individualistiska kulturen ses individen som självständig och ansvarig för sitt eget liv. Detta motsatsförhållande har varit tydligt för flera av våra respondenter och lett till vissa svårigheter vid övergången från ett holistiskt till ett individualistiskt synsätt.

... i början var det lite svårt för min mamma, hon är lite å det gamla... Det var svårt för henne att ha hemtjänst för i mitt hemland brukar man ta hand om sina föräldrar... Vi förklarade sen för henne att "Det går inte mamma för jag har jobb, barn och familj och så". Det kändes lite... men det fungerar (Lisa).

Man lever mycket för sig själv här. Man umgås, man har familj, men man står inte så nära varandra. Jag är inte van vid detta. Jag kan inte säga att det är fel men det är typiskt (Vanna).

Jag har tagit ett stort steg... det har jag gjort. Dom är inte alls nöjda, men... jag har gjort det för jag tycker att det jag gör är rätt. Jag vill tänka själv. /.../ Så jag valde min väg va. För det kändes inte rätt. Det är klart att jag hade gärna velat att det hade varit på annat sätt... jag hade gärna behållit min familj för jag älskar dom va. /.../ Men om dom fortsätter och bestämmer: varför lever man om man inte tänker själv, om man inte önskar själv, om man inte vet vem man är? Jag vet fortfarande inte vem jag är för jag har alltid levt efter hur dom tänker... (Emma).

Omställningen från ett holistiskt till ett individualistiskt livssätt är inte alltid helt oproblematiskt och det kan ta tid innan man vant sig vid det nya levnadssättet. Det finns för- och nackdelar med båda levnadssätten och våra respondenter försöker behålla respektive ta till sig de delar som de finner positiva. Samtidigt som den individualistiska kulturen ger människorna en större individuell frihet än man har i den holistiska kulturen lägger den även andra krav på individerna. I den holistiska kulturen sätts familjens väl och ve framför allt annat och man har stöd och hjälp av varandra. I den individualistiska kulturen har man en större individuell frihet men med denna följer även ett större individuellt ansvar vilket i sin tur för med sig större krav på den enskilda individen i form av krav på prestationer. Det finns en kluvenhet angående dessa skillnader hos våra respondenter. Samtidigt som man uppskattar den individuella friheten uppfattar man kraven på prestationer negativt. Olikheterna mellan de båda levnadssätten behöver inte vara ett hinder för integrationen så länge man förstår och har tolerans för skillnaderna.

4.7 Nätverkets betydelse i det nya landet

Vid flytt till Sverige kan det vara både fördelar och nackdelar med att ha ett nätverk av släktingar och vänner från ursprungslandet här. Många invandrare har sin släkt och sina vänner kvar i hemlandet och endast någon enstaka familjemedlem eller vän i Sverige. Under

den första tiden i Sverige kan därför det nätverk man har här få funktionen av ett tryggt skydds nät.

Jag visste att jag skulle komma till mina kusiner. Det kändes lite bättre. Jag skulle inte komma hit om inte släkten varit här (Vanna).

Ensamhet är inte bra. /.../ Det är alltid viktigt att det finns någon där att prata ut med och att man känner att man är älskad. /---/ Jag tror det är fördelar att ha familj här för jag tror inte man kan klara sig ensam. Det beror på människan, hur stark man är, hur man har växt upp som barn och allt det där. Men jag tycker man känner en viss trygghet när man har sin familj för det är ändå ett främmande land här, va. Ibland har man det svårt och det är alltid bra att det finns någon som bryr sig, någon som förstår (Emma).

Om de kulturella skillnaderna är stora mellan hemlandet och Sverige kan det vara svårt att acceptera det nya landets levnadssätt och detta kan i sin tur leda till konflikter inom familjen. Därför kan i vissa fall släkt nätverket från hemlandet fungera som ett hinder för kontakt och etablering i det svenska samhället.

Jag har brutit med min familj... jag har gjort det jag tyckte var rätt /.../ dom tyckte att jag skulle göra så och så va, och till slut har jag kommit till: Vem är jag? Vad vill jag? .../.../ Dom förstår inte att... Jag lägger inte skulden på dom, det är inte deras fel, dom är ju lärda att tänka på det sättet. Dom har ju växt upp i en annan miljö... Men jag har kommit hit, jag har förändrat mig, jag har sett skillnader och då har jag sett vad jag har rätt till som jag inte vetat innan. För man vet inte när man bor i en sån miljö där alla tänker på samma sätt, då tror man verkligen att det ska va så va. Men så kommer man hit och så träffar man andra som tänker på annat sätt (Emma).

I Emmas fall innebar familjen ett hinder för etablering och nya kontakter i Sverige. Samtidigt som hon tycker att familjen är viktig och ger en viss trygghet känner hon sig tvungen att bryta med dem för att kunna utveckla sig som person och kunna delta fullt ut i det svenska samhället.

Som invandrare har man ofta lämnat de flesta släktingar och vänner kvar i det gamla hemlandet och är kanske därför i behov av att skapa nya vänskapsrelationer. Det kan vara svårt för invandrarna att få det stora sociala nätverk som de kanske varit vana vid i det gamla hemlandet. I Sverige drar man ofta en gräns mellan den privata och den offentliga sfären. Inom den privata sfären umgås man med familjen och mycket nära vänner och den offentliga sfären består av kontakter med arbetskamrater, grannar och avlägsna släktingar. Detta är en av orsakerna till att invandrarna har svårt att få svenska vänner.

Det är mycket det sociala nätet som man saknar här kanske... det har man inte på samma sätt /.../ Jag kan känna mig ensam ibland, så men det är inte med kultur, det är också att man har... det är kanske så att man är född i ett land och växt upp där... så och kanske man jämför mycket (Sara).

Jag kan säga så här att det är en jättefördel att ha släkt här och jag känner att mitt sociala liv har ju förbättrats mycket sen min syster har flyttat hit (Maria).

Det känns lite, O my God, pinsamt att bo i ett land i 10 år och inte ha en enda vän som är svensk (Vanna).

... fast jag umgås inte med någon privat eller så det gör jag inte fortfarande, men när man sitter på kaffesterna så pratar man... /.../ Jag umgås inte så mycket med svenskar /.../ Jag har inte någon som jag går hem till eller så det har jag inte (Sara).

Tyvärr har jag inte så många svenska vänner. Alla är trevliga mot mig i skolan, vi brukar sitta tillsammans och fika men sen har vi inte mer kontakt och sånt. Jag kan inte säga att det är deras fel, det är mitt fel också (Vanna).

Nu har jag haft mina grannar i 10 år och vi känner fortfarande inte varandra utan säger bara 'hej-hej'. Nu har jag en granne som läser magisterexamen och vi har börjat prata lite. Han tycker också att det är konstigt att man bor i samma hus och man säger inte ett enda ord. Till exempel hos oss var grannarna som släkt. Om något hände ringde man först till grannarna och bad dom om hjälp. Så det är lite svårt här /.../ ... att man lever lite för sig själv och har svårt att öppna sig och sånt (Vanna).

Ehn hävdar att invandrare i sina hemländer ofta har en tillvaro som är rik på sociala kontakter, gemenskap och känslor av tillhörighet. När de flyttar till Sverige blir det sociala livet dränerat på gemenskap (Ehn 1988: 97). Daun är av samma åsikt och enligt honom är det svårt för invandrarna att få svenska vänner. Detta beror till en viss del på att vänskapsrelationer ofta bygger på gamla kontakter och är man inte född i landet har man heller inte några gamla lek-, skol- eller studiekamrater här. Arbetet är för de flesta invandrare den enda kontakten med svenskar men eftersom svenskar ofta drar en gräns mellan arbetsliv och privatliv leder inte heller dessa kontakter till att man skapar några nya svenska vänner (Daun 1988: 324). I Sverige kan man arbeta tillsammans i många år utan att detta leder till privat umgänge och det är inte ovanligt att man aldrig ens har varit hemma hos varandra (Daun 1994: 90). Svenskar tenderar även att vara försiktiga i sina relationer till grannarna. Man är rädd för att dras in i grannkontakter eftersom man kan uppleva det som besvärligt att dra sig undan och säga ifrån om det inte passar (Daun 1994: 124).

Att ha ett svenskt nätverk kan underlätta integreringen. En av våra respondenter gifte sig med en svensk man och kom därmed direkt in i en svensk gemenskap. Hon upplever att detta svenska nätverk har haft stor betydelse för hur snabbt hennes integrering har skett.

Jag flyttade in i en svensk familj, min mans familj och min mans släkt och .../.../ Jag bara blev med i gänget och blev en av dom... och sånt. Jag tror att man integreras snabbare när man kommer in i en svensk familj. Den här processen att lära känna svenskarna, hur dom tänker, hur dom betar sig, allt detta går mycket fortare när man lever bland dom (Maria).

5. SLUTDISKUSSION

Att vi valde det här ämnet för uppsatsen beror på att invandrades integration i det svenska samhället debatteras mycket, både i samhället och i massmedia, utifrån olika utgångspunkter.

Vi tyckte att det var intressant att få en inblick i hur invandrarna själva upplever sin integration. Integration uppfattar vi som ett brett fenomen där många olika faktorer spelar in. För att begränsa studiens omfattning har vi valt att koncentrera oss på hur invandrarna upplever integrationen och vilka faktorer som spelar in.

Vad är det då som gör att en människa känner sig integrerad alternativt inte integrerad i ett samhälle? Under vårt arbete med att studera litteratur och tidigare forskning inom området fann vi att det inte finns någon bestämd punkt då man kan anses vara integrerad. Enligt Integrationsverket anses däremot gemensam värdegrund, likvärdiga levnadsvillkor och delaktighet i den sociala gemenskapen vara viktiga mått på integrationen. Vidare kan man se integrationen som en ömsesidig process vilken involverar både individen och samhället.

Efter att vi tagit del av våra respondenters åsikter om integration kom vi fram till att upplevelsen av denna är mycket individuell. Integration kan förknippas med att ha ett arbete, att inlemmas i en svensk gemenskap, att känna en allmän delaktighet i samhället eller helt enkelt bara en känsla av harmoni med samhället eller omgivningen. Vidare har vi sett att integration kan uppnås helt eller delvis. Man kan t.ex. känna sig integrerad i arbetslivet men att känslan av integration är svag avseende gemenskapen med svenskar på fritiden.

Upplevelsen av att vara utsatt för dold diskriminering och fördomar, som till exempel på arbetsmarknaden, påverkar också känslan av integration negativt.

Vi har även kommit fram till att integrering inte är en ensidig process utan kräver engagemang av både invandraren och samhället. Respondenterna nämner att de själva måste ha viljan att lära sig svenska och att få ett arbete samtidigt som det krävs att samhället främjar detta.

Identitet och integration är sammankopplade med varandra. Identiteten skapas och omformas i ett samspel med omgivningen och därför förändras den vid flytt till ett nytt land. Tidigare identifierade man sig med sin kultur och nationalitet men efter flytten till Sverige identifierar man sig i större grad enbart som människa. Av omgivningen däremot tilldelas man en invandraridentitet. Denna dubbla identitet gör att man inte känner full tillhörighet vare sig med den ena eller den andra kulturen. Samtidigt som våra respondenter känner en viss tillhörighet till det svenska samhället upplever de sig vara en del av två kulturer. Trots detta kan invandraren känna sig integrerad eftersom integration inte alltid är något exakt och mätbart utan till stor del handlar om individens subjektiva känsla av samhörighet. Att ha ett arbete och ett svenskt nätverk är viktiga faktorer för våra respondenter för att de ska känna sig integrerade.

Precis som identitet är också kultur något som ständigt skapas och förändras i samspel med omgivningen. Även de svenska koderna upplever man som viktiga att lära sig och detta sker både medvetet och omedvetet. Vid besök i hemländerna har det blivit tydligt för flera av våra respondenter att man förändrat sitt sätt att vara och att man har tillägnat sig delar av den svenska kulturen och de svenska koderna. Genom att ta till sig delar av majoritetskulturen och dess koder underlättas det sociala samspelet med svenskarna och därmed underlättas även integrationen.

Vi har funnit att språket är en grundläggande och avgörande faktor för integrationen och alla våra respondenter är eniga om detta. Om man inte lär sig språket riskerar man att bli isolerad, missförstådd, beroende av andra och inte kunna försvara sig om man blir orättvist behandlad. Vidare har vi sett att språket har stor betydelse för identitetsskapandet. Om man inte behärskar det svenska språket finns det risk att omgivningen missförstår och underskattar invandrarens kunskaper. Detta kan leda till att invandraren känner sig nedvärderad och i sin tur får en negativ bild av sin egen identitet. Hur lätt eller svårt man har för att tillägna sig språket är individuellt. Våra respondenter anser att språkundervisningen de får som nyanlända hit fungerar som en viktig introduktion men att det sedan är mycket upp till individen att själv utveckla språkkunskaperna genom till exempel att umgås med svenskar, se på tv, läsa svenska böcker och tidningar mm.

Ofta har invandrarna flyttat från en holistisk till en individualistisk kultur, vilket inte alltid är helt oproblematiskt. Genom vår studie har vi sett att för de invandrare som har kommit till Sverige med familjen har det varit lättare för de yngre att anpassa sig till det individualistiska levnadssättet och integrera sig i samhället. Konflikter uppstår därför lätt inom familjen eftersom de äldre vill hålla kvar vid det holistiska synsättet. De invandrare som kommit hit

utan föräldrar har tagit till sig mycket av den individualistiska livsstilen omedvetet och detta blir tydligt för dem vid besök hos släkten i hemlandet. De flesta av våra respondenter nämner att de uppskattar den frihet och det självbestämmande som följer med den individualistiska livsstilen men däremot upplever de att man i Sverige inom arbetslivet har ett för högt tempo och för höga prestationskrav.

I studien har vi genomgående sett att våra respondenter hade önskat ett större nätverk. Att ha släkt och familj här kan kännas som en trygghet när man kommer som nyanländ till Sverige men så småningom vill man också skaffa sig svenska vänner. Vissa av våra respondenter har inget svenskt umgänge privat överhuvudtaget. Detta upplevs som jobbigt eftersom en svensk gemenskap anses vara ett viktigt mått på integration enligt dem själva. De som får en svensk gemenskap upplever att de snabbare integreras i det svenska samhället.

Arbetet med denna uppsats har väckt tankar och funderingar hos oss. För det första kan vi sammanfattningsvis konstatera att vi delar Ahmadis åsikt om att integration inte alltid är något exakt och mätbart som kan definieras utifrån utan att det snarare till stor del handlar om individens subjektiva upplevelse. Vidare har vi kommit fram till att individen kan uppleva sig integrerad i olika grad inom olika områden såsom inom arbetsliv och vid privat socialt umgänge. Beträffande arbetslivet uppfattar vi det som att de flesta av våra respondenter känner sig integrerade men att det däremot brister hos vissa av dem när det gäller socialt umgänge med svenskar. Angående detta delar vi Dauns teori om att vänskap ofta bygger på gamla relationer och att invandrare därför kan ha svårt att få en svensk bekantskapskrets. Vi tror att skillnader i koder, dvs. sättet att vara och uttrycka sig, också spelar en avgörande roll för hur lätt eller svårt det är för invandrare och svenskar att umgås.

Vi har också funderat över vad vi kunnat göra annorlunda angående arbetet med uppsatsen. För det första hade det varit intressant att även fått intervjua män för att få ta del av deras upplevelse av integration och se om det skiljer sig mot kvinnornas upplevelse. Vidare upplevde vi att den intervju som genomfördes med endast den ena av oss intervjuare skilde sig mot de övriga på så sätt att den respondenten var mer öppen och kritisk. Vi kan inte säga vad detta beror på. Det är möjligt att det hade blivit samma resultat även om vi båda två hade varit med vid intervjutillfället. Därför hade det varit intressant att göra en studie där vi delat upp intervjuerna mellan oss och särskilt uppmärksammat om det visat sig några skillnader. Vi tycker att detta varit en intressant studie att genomföra, men det är viktigt att tänka på att inte generalisera eller dra vidare slutsatser eftersom studien är genomförd med ett begränsat urval av respondenter samt att vårt val av litteratur och vår tolkning av materialet kan ha påverkat studiens resultat.

KÄLLFÖRTECKNING

Integrationsverkets hemsida <http://www.sverigemotrasism.nu> (2004-03-21)

Ahmadi, Nader (2000) "Kulturell identitet i gungning" i Allwood, Carl Martin & Franzén, Elsie C, red.: *Tvärkulturella möten, Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Natur och Kultur

Ahmadi, Nader (1998) *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm. SIS/Liber

Allwood, Carl Martin & Franzén, Elsie C (2000) "Tvärkulturella möten" i Allwood, Carl Martin & Franzén, Elsie C, red.: *Tvärkulturella möten, Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Natur och Kultur

Alsmark, Gunnar (1997) *Skjorta eller skäl. Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund, Studentlitteratur

Borgström, María (1998) *Att vara mitt emellan. Hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta villkoren för sin sociokulturella identitetsutveckling*. Stockholm, Pedagogiska institutionen Stockholms universitet

Daun, Åke (1988) "Svenskhet som hinder i kulturmötet" i Daun, Å. & Ehn, B., red.: *Blandsverige. Kulturskillnader och kulturmöten*, Stockholm, Carlsson Bokförlag

Daun, Åke (1994) *Svensk mentalitet, ett jämförande perspektiv*, Rabén Prisma

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Lund, Studentlitteratur

Ehn, Billy & Arnstberg, Karl-Olov (1988) "Det osynliga arvet" i Daun, Å. & Ehn, B., red.: *Blandsverige. Kulturskillnader och kulturmöten*, Stockholm, Carlsson Bokförlag

Freyne-Lindhagen, Marianne (1997) *Identitet och kulturmöte, Syrianska kvinnors exempel, En diskussion om grounded theory*, Örebro, Högskolan

Hellström, Gunnar (1992) "Kulturellt betingade kommunikationsmönster" i Hellström, G. & Wellros, S.: *Närkontakt av svenska graden och andra artiklar om kulturmöten och invandrarundervisning*, Malmö, Gleerups

Herlitz, Gillis (1989) *Kulturgrammatik. Hur du ökar din förmåga att umgå med människor från andra kulturer*. Uppsala Konsultförlag

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1996) *Forskningsmetodik, Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund, Studentlitteratur

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur

Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-Karin (1994) *Kommunikation, Samspel mellan människor* Lund, Studentlitteratur

Sjögren, Annick (1998) "Kulturens roll i identitetens byggande" i Ahmadi, N., red.: *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm. SIS/Liber

Söderlindh, Elsie (1984) *Invandringens psykologi*, Stockholm, Natur och Kultur

Dagens Nyheter (030522) "Halv miljon fler invandrare till år 2020" i Kompendium SOL 066, Socialt arbete med inriktning mot kulturmöten och integration, Vt 2004, Lunds universitet, Socialhögskolan

Bilder ritade av Olle Roos samt Burhan Misirli

BILAGA 1

Intervjumall

Hemlandet

1. Vilket land kommer du ifrån?
2. Hur länge har du bott i Sverige?
3. Hur gammal var du när du kom hit?
4. Vad har du för utbildning i ditt ursprungsland?
5. Vad har du arbetat med innan du kom till Sverige.
6. Hur bodde du? I stad eller på landet, i lägenhet eller eget hus?
7. Hur var levnadsförhållandena hemma?

Sverige

8. Av vilken anledning kom du till Sverige?
9. Hur ser din familjebild ut idag?
10. Har du släkt och familj kvar i ditt gamla hemland?
11. Har du någon släkt här i Sverige?
 - I så fall: fanns de här redan när du kom hit eller har de kommit efter dig?
 - Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med att ha släkt i Sverige?
12. Hur bor du idag?
13. Har du någon utbildning i Sverige?
14. Vad har du arbetat med sedan du kom till Sverige?
15. Hur tycker du det är att leva i Sverige?
16. Hur hade du förväntat dig att det skulle vara?

Identitet

17. Hur upplever du själv att du förändrats av att flytta till Sverige?
18. Hur ser du på dig själv nu jämfört med i ditt ursprungsland?
19. Känner du att du behöver ändra på dig för att passa in i det svenska samhället?
20. Hur viktigt är det för dig hur andra ser på dig?
21. Upplever du att det är någon skillnad mellan hur svenskar och andra personer från ditt land ser på dig? I så fall på vilket sätt?

22. Vems uppfattning om dig som person är viktigast?
23. Har du någon kontakt med släkt och vänner i ditt gamla hemland?
24. Hur upplever de som är kvar dig nu? Har du förändrats? I så fall hur?
25. Vilken skillnad finns i ditt sätt att vara och umgås med svenskar, landsmän i Sverige, andra invandrare och de som är kvar i ditt hemland?
26. Uppfattar du dig som eller svensk, eller både och?

Kultur/Koder

27. Vad är kultur för dig?
28. Vad är svensk kultur/svenskt levnadssätt för dig?
29. Vad hade du för inställning till svensk kultur/svenskt levnadssätt innan du kom hit?
30. Hur ser du på den svenska kulturen nu? Vad är positivt? Vad är negativt?
31. Vad är det för skillnad på svensk kultur/svenskt levnadssätt och kulturen/levnadssättet i ditt gamla hemland?
32. Hur pass viktigt är det för dig att få ett svenskt levnadssätt?
33. Har du tagit till dig något från svensk kultur/svenskt levnadssätt? I så fall vad?
34. Vill du bo nära släktingar och landsmän?
 - Även om det blir ett bostadsområde med nästan bara invandrare?
35. Umgås du med både landsmän och svenskar på din fritid?
 - Eller bara landsmän?
 - Eller bara svenskar och andra invandrare?
 - Vill du ha det annorlunda?
36. Finns det något i det svenska sättet att vara som inte förekommer eller är så vanligt i den kultur som du kommer ifrån, som t.ex. sätt att prata, bete sig, klä sig, umgås osv.?

Språk

37. Hur viktigt är det för dig att lära dig svenska?
38. Hur kan du själv påverka inläringen?
39. Hur känns det att använda sig av ett språk som man inte är uppvuxen med?
40. Har du märkt någon skillnad i bemötandet nu när du lärt dig svenska jämfört med när du var ny här och inte kunde så mycket?
41. Känns det egna ursprungsspråket mindre viktigt nu?

42. Finns det någon skillnad i hur du använder språket när du umgås med dina nära vänner respektive på din arbetsplats? I så fall vilken?
43. Hur tycker du själv att du behärskar det svenska språket?
– Vilka svårigheter tycker du finns?
44. Har du varit med om några pinsamma felsäkringar eller missförstånd på grund av språket?
– Vill du dela med dig av detta till oss?
45. Är brytningen något du bryr eller bekymrar dig om?

Individualism/Holism

46. Vad är "familj" för dig?
47. Känner du dig som en självständig individ eller som en del i familjen/släkten/gruppen?
48. Hur viktiga är din släkts åsikter när du ska fatta ett avgörande beslut?
49. Känner du några krav på dig från din familj/släkt?

Delaktighet i samhället

50. Deltar du i några fritidsaktiviteter? I så fall vilka?
51. Är du med i någon förening? I så fall vilken?
52. Hur viktigt är det för dig att ha ett arbete?
53. Känner du dig delaktig i samhället?

Övrigt

54. Vad innebär integration för dig?
55. Känner du dig integrerad?
– Vad är det som gör att du känner dig/ alt. inte känner dig integrerad?
56. Hur upplever du möjligheterna att själv påverka din integration?
57. Är det något du skulle vilja förändra?
58. Vad är hemma för dig? Här eller i ditt gamla hemland?
59. Längtar du till ditt gamla hemland?
60. Skulle du vilja flytta tillbaka till ditt gamla hemland?
- Tror du att du kommer att flytta tillbaka?
- Tror du att du skulle trivas om du återvände?